

Analýza kurikulárních dokumentů

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

A

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (pro 1. st. ZŠ)

PaedDr. Eva Marádová, CSc.

Jedním z podkladů pro vytváření výzkumných nástrojů v projektu i pro koncipování metodických materiálů jsou kurikulární dokumenty, v nichž jsou uvedeny očekávané výsledky vzdělávání, které je realizováno v mateřských školách a na prvním stupni základní školy a tematicky se vztahuje k záměru projektu.

Provedená analýza koresponduje se základním záměrem projektu – přispět ke snížení dětské úrazovosti komplexně pojatou cílenou prevencí. K tomu je třeba získat podklady o aktuální koncepci předškolního a školního vzdělávání v dané oblasti (tj. zjistit, jaké znalosti a dovednosti žáků by měly být výsledkem předškolní a školní edukace). Tento postup nám umožní koncipovat výzkumný nástroj pro sledování reálné situace.

Analýze byly podrobeny rámcové vzdělávací programy platných v r. 2020.

- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (úplné znění k 1. lednu 2018)

- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (březen 2017)

Je třeba předeslat, že všechny školy jsou dle platné školské legislativy povinny zajistit bezpečí svých žáků a zabývat se v rámci své edukační činnosti ochranou zdraví, vč. prevence dětských úrazů. Tato prevence má formu:

a) **pasivní**: zajištění ochrany zdraví a bezpečí dětí předškolního a mladšího školního věku v různých typech prostředí (vytváříme dětem/žákům bezpečné prostředí)

b) **aktivní**: formování a podpora bezpečného chování (učíme děti/žáky poznat, jaké situace, předměty a způsoby chování jsou pro ně nebezpečné a proč jsou nebezpečné, učíme je předvídat, co se může stát, jak se chovat, aby se k úrazu nedošlo, používat ochranné pomůcky apod.).

Jak chráníme ve školách děti/žáky před úrazy? V rámcových kurikulárních dokumentech jsou konkrétně vymezeny očekávané výstupy edukace, které by měly být naplněny prostřednictvím předškolního a školního vzdělávání. Uvedeno je zde také učivo, tedy obsahový rámec, na jehož podkladě by mělo být těchto výstupů dosaženo. Tyto rámce školy implementují do

Příspěvek vznikl s podporou projektu TAČR č. TL03000213 Analýza a podpora rozvoje kompetencí dětí v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví.

vlastních školních vzdělávacích programů a následně uvádějí v realitu. Je samozřejmé, že na kvalitě výsledků vzdělávání v této oblasti se významně podílí rodina i další sociální determinanty ovlivňující život děti předškolního a mladšího školního věku.

Mateřská škola

v úzké vazbě na rodinu pomáhá zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Usiluje o vytváření základů klíčových kompetencí, které mohou být podstatným příslibem dalšího příznivého rozvoje a vzdělávání dítěte. V rovině pasivní prevence by měly být vytvářeny optimální materiální, psychosociální a organizační podmínky pro bezpečný provoz školy.

Dítě na konci předškolního období by zpravidla mělo dokázat:

- rozlišovat, co prospívá zdraví a co mu škodí; chovat se tak, aby v situacích pro dítě běžných a jemu známých neohrožovalo zdraví, bezpečí a pohodu svou ani druhých;
- mít povědomí o některých způsobech ochrany osobního zdraví a bezpečí a o tom, kde v případě potřeby hledat pomoc (kam se obrátit, koho přivolat, jakým způsobem apod.)
- vyjadřovat souhlas i nesouhlas, říci „ne“ v situacích, které to vyžadují (v ohrožujících, nebezpečných či neznámých situacích), odmítnout se podílet na nedovolených či zakázaných činnostech apod.
- dodržovat dohodnutá a pochopená pravidla vzájemného soužití a chování doma, v mateřské škole, na veřejnosti, dodržovat herní pravidla
- bránit se projevům násilí jiného dítěte, ubližování, ponižování apod.
- chovat se obezřetně při setkání s neznámými dětmi, staršími i dospělými jedinci, v případě potřeby požádat druhého o pomoc (pro sebe i pro jiné dítě)
- adaptovat se na život ve škole, aktivně zvládat požadavky plynoucí z prostředí školy i jeho běžných proměn (vnímat základní pravidla jednání ve skupině, podílet se na nich a řídit se jimi, podřídit se rozhodnutí skupiny, přizpůsobit se společnému programu, spolupracovat, přijímat autoritu) a spoluvytvářet v tomto společenství prostředí pohody
- zvládat základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci, běžné způsoby pohybu v různém prostředí (zvládat překážky, užívat různé náčiní, pohybovat se ve skupině dětí, pohybovat se na sněhu, ledu, ve vodě, v písku);
- dodržovat pravidla her a jiných činností, jednat spravedlivě, hrát férově
- uvědomovat si, že ne všichni lidé respektují pravidla chování, že se mohou chovat neočekávaně, proti pravidlům, a tím ohrožovat pohodu i bezpečí druhých; odmítat společensky nežádoucí chování (např. lež, nespravedlnost, ubližování, lhostejnost či agresivitu), chránit se před ním a v rámci svých možností se bránit jeho důsledkům (vyhýbat se komunikaci s lidmi, kteří se takto chovají)

Příspěvek vznikl s podporou projektu TAČR č. TL03000213 Analýza a podpora rozvoje kompetencí dětí v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví.

- orientovat se bezpečně ve známém prostředí i v životě tohoto prostředí (doma, v budově mateřské školy, v blízkém okolí)
- zvládat běžné činnosti a požadavky kladené na dítě i jednoduché praktické situace, které se doma a v mateřské škole opakují, chovat se přiměřeně a bezpečně doma i na veřejnosti (na ulici, na hřišti, v obchodě, u lékaře apod.)
- uvědomovat si nebezpečí, se kterým se může ve svém okolí setkat, a mít povědomí o tom, jak se prakticky chránit (vědět, jak se nebezpečí vyhnout, kam se v případě potřeby obrátit o pomoc)

Obsah vzdělávání vztahující se k tématu je dán vzdělávací nabídkou, která má činnostní povahu a je prostředkem k dosažení očekávaných výstupů

- poučení o možných nebezpečných situacích a dítěti dostupných způsobech, jak se chránit (dopravní situace, manipulace s některými předměty a přístroji, kontakt se zvířaty, léky, jedovaté rostliny, běžné chemické látky, technické přístroje, objekty a jevy, požár, povodeň a jiné nebezpečné situace a další nepříznivé přírodní a povětrnostní jevy), využívání praktických ukázek varujících dítě před nebezpečím;
- hry a aktivity na téma dopravy, cvičení bezpečného chování v dopravních situacích, kterých se dítě běžně účastní, praktický nácvik bezpečného chování v některých dalších situacích, které mohou nastat
- praktické užívání technických přístrojů, hraček a dalších předmětů a pomůcek, se kterými se dítě běžně setkává

1. stupeň základní školy

Problematiku ochrany zdraví a bezpečí na prvním stupni ZŠ vymezuje vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka také k

- poznávání podstaty zdraví i příčin jeho ohrožení, vzniku nemocí a úrazů a jejich předcházení;
- poznávání a upevňování preventivního chování, účelného rozhodování a jednání v různých situacích ohrožení vlastního zdraví a bezpečnosti i zdraví a bezpečnosti druhých, včetně chování při mimořádných událostech;
- samostatnému vystupování a jednání, k efektivní a bezkonfliktní komunikaci v méně běžných situacích, k bezpečné komunikaci prostřednictvím elektronických médií.

Žák na konci I. období by zpravidla měl dokázat:

- orientovat se v okolí svého bydliště a v okolí školy, popsat a zvládnout cestu do školy, rozlišit možná nebezpečí v nejbližším okolí;
- dodržovat zásady bezpečného chování, uplatňovat základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky, používat ochranné pomůcky;

Příspěvek vznikl s podporou projektu TAČR č. TL03000213 Analýza a podpora rozvoje kompetencí dětí v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví.

- rozeznat nebezpečí různého charakteru, využívat bezpečná místa pro hru a trávení volného času;
- uplatňovat základní pravidla bezpečného chování účastníka silničního provozu,
- jednat tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných
- chovat se obezřetně při setkání s neznámými jedinci, odmítnout komunikaci, která je mu nepříjemná;
- v případě potřeby požádat o pomoc pro sebe i pro jiné;
- ovládat způsoby komunikace s operátory tísňových linek
- reagovat adekvátně na pokyny dospělých při mimořádných událostech
- zvládat ošetření drobných poranění

Žák na konci II. období by zpravidla měl dokázat:

- projevovat vhodným chováním a činnostmi vztah ke zdraví ;
- vyvodit a dodržovat pravidla pro bezpečné soužití ve škole;
- rozpoznat nevhodné jednání a chování vrstevníků a dospělých;
- uplatňovat účelné způsoby chování v situacích ohrožujících zdraví a v modelových situacích simulujících mimořádné události;
- vnímat dopravní situaci, správně ji vyhodnotit a vyvodit odpovídající závěry pro své chování jako chodec a cyklista, uplatňovat pravidla silničního provozu pro cyklisty;
- rozpoznat život ohrožující zranění;
- ošetřit drobná poranění a zajistit lékařskou pomoc
- uplatňovat účelné způsoby chování v situacích ohrožujících zdraví a v modelových situacích simulujících mimořádné události.

Obsah vzdělávání vztahující se k tématu je dán následujícími okruhy

- bezpečné prostředí domova, orientace v místě bydliště, prostředí školy, činnosti ve škole, okolí školy, bezpečná cesta do školy; riziková místa a situace;
- chování lidí – pravidla slušného chování, ohleduplnost, etické zásady, zvládání vlastní emočnosti; rizikové situace; rizikové chování, předcházení konfliktům;
- rizika v přírodě – rizika spojená s ročními obdobími a sezonními činnostmi; mimořádné události způsobené přírodními vlivy a ochrana před nimi;
- péče o zdraví – zdravý životní styl, drobné úrazy a poranění, prevence nemocí a úrazů, první pomoc při drobných poraněních;

Příspěvek vznikl s podporou projektu TAČR č. TL03000213 Analýza a podpora rozvoje kompetencí dětí v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví.

- osobní bezpečí, krizové situace – vhodná a nevhodná místa pro hru, bezpečné chování v rizikovém prostředí, označování nebezpečných látek; bezpečné chování v silničním provozu, dopravní značky; předcházení rizikovým situacím v dopravě a v dopravních prostředcích (bezpečnostní prvky), šikana, týrání, sexuální a jiné zneužívání, brutalita a jiné formy násilí v médiích;
- nebezpečí komunikace prostřednictvím elektronických médií;
- přivolání pomoci v případě ohrožení fyzického a duševního zdraví – služby odborné pomoci, čísla tísňového volání, správný způsob volání na tísňovou linku;
- mimořádné události a rizika ohrožení s nimi spojená – postup v případě ohrožení (varovný signál, evakuace, zkouška sirén); požáry (příčiny a prevence vzniku požárů, ochrana a evakuace při požáru); integrovaný záchranný systém.

Z výše uvedeného přehledu očekávaných výstupů a obsahu učiva tematicky zaměřeného na ochranu dětí/žáků před úrazy vyplývá několik základních okruhů, které by bylo vhodné promítnout do výzkumného šetření, které bude sledovat aktuální reálné znalosti, dovednosti, postoje a projevy chování žáků na konci jednotlivých vzdělávacích období a zjišťovat, jak jsou na výuku v dané oblasti připraveni učitelé (ověřit potřebnost metodických materiálů).